

AVRUPA'YA NELER OLUYOR?*

Andrea Boltho



Avrupa ekonomisi çok kötü durumda.¹ Almanya durgunluk yaşıyor; Kıta'nın diğer bölgelerinde büyüme fiilen durmuş halde. Avrupa Merkez Bankası'nın para politikası çok kısıtlayıcı; mali politikaları ise, Avrupa ülkelerini, ekonomik yavaşlama döneminde ısrarla bütçe açıklarını azaltmaya zorlayan acımasız bir İstikrar Pakti'yle sınırlamakta. Ayrıca, zaten çok yüksek bir oranda olan işsizlik yeniden yükselmeye başladı ve refah koşulları gitgide eriyor. Bunun karşısında ise gelişmiş, İngilizce konuşan ülkelerin sergilediği belirgin dinamizm göze çarpıyor. İrlanda, Avustralya ve Kanada'nın (bu üç ülke en azından son on yıldır hızlı ve aralıksız bir büyüme gerçekleştirmiştir) ulaştığı olağanüstü düzeyden farklı olarak, hem Amerika Birleşik Devletleri hem de Britanya, çok başarılı bir ekonomik performansla övünebilirler. Bu iki ülke yüksek teknoloji balonunun sönmeye karşı daha esnek görünüyorlar, da-

*) NLR (II), 22, Temmuz-Ağustos 2003.

1) Yazar, Andrew Glyn ve Chris Allsopp'e yararlı yorumları için teşekkür eder, ancak onları tartışmaya dahil etmez.

ha esnek makro-ekonomi politikaların faydasını görüyorlar ve birkaç yıldır tam istihdam sağladılar, ya da bu düzeye yaklaştılar. Bu nedenle liberal, devlet denetiminin kaldırıldığı piyasa sistemlerinin, daha uzlaşsımsal ama çok daha sert Kıta Avrupası ekonomileriyle karşılaştırılmayacak kadar iyi işlev gördüğü ortaya çıkıyor. Japonya'nın son on yıldaki olumsuz performansı da bu sonucu iyice pekiştiriyor.

Bütün genel resimler gibi önceki paragraf da doğruları kısmen yansıtmakta, ancak birçok basitleştirme, abartı ve yarı gerçeği de içinde barındırmaktadır. Her şeyden önce, ilk elden edinilen izlenimlerde genellikle yakın dönem olayların izleri baskındır ve uzun vadeli bir bakış açısı geliştirilemez. Bu gerçekleşirse, Kıta Avrupası sistemleri karşısında, Anglo-Amerikan değerleri ve kusurları daha az göze çarpar. Bir başka açıdan, bu resim, ABD ve Britanya'nın son yıllardaki başarılarının tamamen sürdürülemez olduğunu iddia etmemektedir. Her iki ülkede de, üretimdeki büyüme ve işsizlik oranındaki düşüş, büyük oranda, kişisel tasarrufların son derece düşük düzeylere inmesini sağlayan, aile borçlarının birikmesiyle ortaya çıkmıştır. Ev fiyatlarının yükselmesi bu eğilimlerin önemli nedenlerinden biri olmuştur. Ev fiyatları düşerken ve aileler birikimlerini yeniden normal düzeylere çıkartırken, tüketici talebinde keskin bir yavaşlama ortaya çıkması son derece muhtemeldir.

Ancak böylesi bir düzeltme dikkate alındığında bile, Euro-bölgesinin büyüme ve işsizlik performansı, hem kısa hem de orta vadeli bir bakış açısıyla hâlâ görece zayıf görünmektedir. Gerçekten de, Amerika'nın borç alma çılgınlığı durumu daha da kötüleştirebilir. Aşırı borç alanlar sadece Amerikalı aileler değildir, ABD ekonomisi de bir bütün olarak aşırı derecede borçla işlemektedir. Bu, gözlemcilerin çoğunun, sürdürülemez bir cari hesap açığı olarak değerlendirdiği duruma yol açmıştır; dolayısıyla, bu durumun düzeltilmesi Amerikan dolarının önemli ölçüde zayıflamasını gerektirir, ki bu zayıflama süreci şimdiden başlamış durumdadır. Deflasyon korkusu yaşayan kimi ülkelerde yeni bir hedef haline gelen hem rekabetin hem de fiyatların artmasıyla doların değer kaybı, ABD ekonomisine yardımcı olacaktır. Ancak bunun, ihracatın birkaç güç kaynağından biri olduğu Avrupa ekonomisini olumsuz yönde etkilemesi çok büyük ihtimaldir (doğrusu, etkilemeye başlamıştır bile). Bir başka deyişle, azalan rekabet gücü Avrupa'nın ekonomik sorunlarını artırmakta ve bu eğilim öngörülebilir bir gelecekte devam edeceğe benzemektedir.

Okumakta olduğunuz bu kısa makale, ilk önce son otuz yıldaki karşılaştırmalı verileri tarayarak başlamakta ve bunun önde gelen bölgelerde düşünülen çok daha fazla tektip özellik taşıdığını saptamaktadır. Daha sonra, Kıta Avrupası modelini eleştirmek (ve Anglo-Amerikan modelini övmek) için ileri sürülen bildik savları ele almakta ve kimilerinin özellikle ekonomi politikası oluşturma alanında geçerli olduğunu, diğerlerinin ise ciddi derecede eksik kaldığını saptamaktadır. Son olarak, sadece demografik nedenlerle de olsa, Avrupa'da geçmiştekenden daha az hareketli olacağına benzeyen gelecek zamanda kısa bir gezinti yapılacaktır.

Atlas Okyanusu'nun İki Yakasının Karşılaştırılması

Kıta Avrupası'nın performansının son yıllarda yavaş olduğu yadsınmaz. 2000 yılındaki devresel zirve noktasından sonraki üç yıl içinde, büyüme sadece yıllık % 1'lik bir ortalama gerçekleştirmiş olabilir; bu değer Japonya'nın % 0.5'inden biraz fazla, Amerika Birleşik Devletleri ve Britanya'nın yaklaşık % 2'lik büyüme oranının çok altındadır.² Ancak, daha geniş bir bakış açısı benimsenirse, ortaya çıkan resmin eksiklerle dolu olduğu görülür. Tablo 1, birçok kişinin savaş sonrası 'Altın Çağ'ın sonu olarak düşündüğü 1973 ile 2003 arasındaki Gayrisafi Milli Hasıla büyüme değerini sunmaktadır.

Tablo I: Uzun Vadeli Ekonomik Performans 1973-2003

	GSMH	Kişi Başına GSMH'nin büyümesi	İşsizlik oranı
Euro-bölgesi	2.3	2.0	7.9
Amerika Birleşik Devletleri	3.0	1.6	6.4
Britanya	2.3	2.0	7.3
Japonya	3.0	2.5	2.9

Kaynaklar: OECD Veri Bankası, Avrupa Komisyonu, ve Oxford Ekonomi Tahmin Raporu 2002-2003 tahminleri. GSMH rakamları eğilim büyüme oranlarıdır ve işsizlik oranı da işgücünün yüzdesi olarak verilmiştir.

2) 2003 rakamları, Oxford Ekonomik Tahmin Raporu'nun öngörülerine dayanmaktadır.

Bu otuz yıl boyunca, Euro-bölgesi ve Britanya'nın büyüme oranları aynı kalmıştır ve bu değerler Japonya ile ABD'nin büyüme oranlarının altında değildir. Ancak ABD'nin görünürdeki dinamizmi bunu büyük ölçüde demografik büyümeye borçludur. Nüfus eğilimleri değerlendirmeye alınırsa, kişi başına düşen Gayrisafi Milli Hasıla'nın büyümesinin, Avrupa'da, Amerika'dakinden daha yüksek bir oranda olduğu ortaya çıkar. Kuşkusuz, ülkelerin ekonomi açısından başarılı olup olmadıklarını kesin olarak belirleyen ölçüt, hayat standartlarındaki artıştır.

Ancak bu sonucu üç özellik değiştirebilir. İlk olarak, kişi başına düşen Gayrisafi Milli Hasıla bütün zengin ülkelerde genelde aynı oranda artıyor olsa da, hayat standartları hâlâ büyük farklılıklar göstermektedir. Özellikle, Kıta Avrupası (Britanya ve Japonya da dahil) ABD'nin çok gerisinde kalmıştır. Hem OECD hem de Dünya Bankası'nın, satın alma gücü paritesindeki kişi başına düşen Gayrisafi Milli Hasıla üzerine yaptığı karşılaştırma sonucunda, 21. yüzyılın ilk yıllarında Amerikalıların, Kıta Avrupalılardan hâlâ % 30 daha zengin olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle, Avrupa'nın kademeli bir yakalama sürecini sürdürebilmesi için, kişi başına düşen Gayrisafi Milli Hasıla'nın son otuz yılda Euro-bölgesinde, ABD'yle karşılaştırıldığında -tıpkı 'Altın Çağ' boyunca olduğu gibi- çok daha hızlı artmış olması gerekirdi.

İkinci olarak, Avrupa'nın lehine önemli ölçüde hiçbir büyüme gözlenmediği gibi, son on yılda böylesi bütün farklar tamamıyla ortadan kalkmıştır. Euro-bölgesinde büyüme hızı düşerken, ABD'de büyüme oranı artmıştır. Bu, sadece kişi başına düşen Gayrisafi Milli Hasıla için değil, aynı zamanda ve daha önemlisi, hayat standartlarının kesin belirleyicisi olan işgücü üretkenliğinin büyüme oranı için de geçerli olmuştur. Birçoğunun beklediği gibi, bu tür eğilimler sürerse, iki bölge arasındaki uçurum daha da büyüyecektir. Üçüncü olarak, Avrupa'nın elde ettiği oran, çok daha olumlu olan 'Altın Çağ' performansına zıt olarak, 1970'lerin ilk yıllarından bu yana başa bela olan çok yüksek düzeydeki işsizlik oranıyla sekteye uğramaktadır. Gerçekten, Avrupa'nın bu alandaki göreceli konumu gitgide kötüleşmiştir. 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerde, işsizlik oranı İngiltere'yle ABD'nin oranından bu derece farklı değilken, 1990'ların sonlarında ve yeni yüzyılın ilk yıllarında fark önemli boyutlara ulaşmıştı. Böylelikle, 2000-2003 arasında hem ABD hem de Britanya (ve Japonya) karşılaştırmalı tanımlarda sadece % 5 işsizlik oranlarıyla övüne-

biliyorlardı, oysa Euro-bölgesinde işsizlik oranı % 8.5 gibi yüksek bir düzeyi korkmaktaydı (ve yükselme eğilimi sürüyordu).

Bu üç sorun arasında birincisinin daha az önemli olduğu ortaya çıkar, çünkü resmi veriler büyük ölçüde gerçeği yalanlayabilir. Aşağıdaki Tablo 2, ABD ile Euro-bölgesi arasındaki hayat standartları farklarını ayrıntılı olarak ele almaktadır. Bu tablo, yukarıda sözü edilen satınalma gücü paritesindeki farkı göstererek başlar ve sonra bunu, farkı üç ana etkene bağlayan basit bir kimlik aracılığıyla açıklar. İlk olarak, Avrupalılar Amerikalılardan daha yoksuldur, çünkü Avrupa'da daha az kişi çalışmaktadır. İstihdam oranı -iş sahibi olan nüfus- Kıta Avrupası'nda Kuzey Amerika'dakinden çok daha düşüktür (% 15 oranında). İkincisi, Avrupalıların daha yoksul olmasının bir başka nedeni, istihdam edilen kişilerin önemli ölçüde daha az saat çalışmalarıdır: yine % 15. Üçüncüsü, Avrupalılar daha yoksuldur, çünkü saat başı üretkenlikleri Amerika Birleşik Devletleri'ndeki meslektaşlarından daha düşüktür.

Şaşırtıcı olmasına karşın, bu son etken o kadar önemli değildir. Bir saatlik işin üretkenliği Atlas Okyanusu'nun her iki yakasında (ama Manş'ın her iki yakası için bu söz konusu değildir) benzer özellikler taşır.³ Aşırı denetime tabi, aşırı sendikalaşmış ve aşırı refah sahibi Kıta Avrupası'ndaki işçiler, gerçekte Amerikan meslektaşları kadar üretkendirler; bu bulgu, aşırı liberalizmin büyük avantajlarıyla ilgili olarak, iktisatçıların geleneksel bilgilerinin hiç değilse bir kısmından kuşku duyulmasını sağlamalıdır. Avrupa'nın düşük hayat standartlarının altında yatan etkenin, büyük ölçüde iki işgücü piyasasının özellikleri olduğu açıktır.

Avrupa'nın istihdam oranının Amerika'ninkinden -ve bu alanda Britanya'ninkinden- düşük olmasının birkaç nedeni vardır. Bunlardan biri, daha önce sözü edilen Euro-bölgesindeki yüksek işsizlik oranıdır. Bu da iş bulma konusundaki muhtemel güçlükler nedeniyle düşük kırıklığı yaşayan nüfusun belirli kesimleri arasında çalışma isteğini azaltabilir. Birkaç ülkede hükümetlerin işsizlik oranının düşük olmasını sağlamak için erken emekliliğe özendirerek yaptığı hatalı girişimler nedeniyle daha az insan çalışıyor olabilir. Bu gibi farklı özellikler, Amerika'yla karşılaştırıldığında Avrupa'da işgücü piyasalarının verimsiz işlediğini açık-

3) Britanya için yapılan benzer tahminler, kişi başına düşen Gayrisafi İç Hasıla'nın ABD'nin düzeyinin % 71'i olduğunu belirler; bu, belirli ölçülerde Euro-bölgesi tahmininin üzerindedir. Ancak bir saatlik çalışma oranı sadece % 81'dir ve bu oran, Kıta Avrupası'nın % 96'lık oranının çok aşağısındadır.

Tablo 2: ABD Düzeyinin Bir Yüzdesi Olarak Avrupa'da
Hayat Standartları

	1999-2001
Kişi başına GSMH	69
Gerekçe. ^a istihdam oranı ^b	84
çalışma saatleri	86
çalışma saatine düşen GSMH	96
Avrupa'nın tercih ettiği fazladan boş zaman değeri (istihdam oranı ve çalışma saatindeki Euro bölgesi-ABD farkının % 50'si kadar)	+15
Kişi başına GSMH-düzenleme 1 ABD'de iklim, ulaşım, güvenlik, vb. için yapılan fazladan harcamanın değeri (Euro-bölgesi-ABD farkının %7.5'u kadar	+7.5
Kişi başına GSMH-düzenleme 2	92

a) İki bölgenin kişi başına düşen GSMH payı arasındaki farklılık aşağıdaki formülle açıklanabilir: $Y/P=N/P \times Y/H$, burada Y GSMH, P nüfus, N istihdam, ve H yıllık çalışma saatidir.

b) İstihdama katılan nüfusun payıdır.

Kaynak: Yazarın tahminleri OECD Veri Bankası'ndan alınan verilere dayanmaktadır; rakamlar yuvarlanmıştır.

ça ortaya koyar. Ancak, öteki iki öge de bu konuda belirli bir rol oynayabilir. Bunlardan biri, Avrupa'nın, nüfusunun 65 ya da daha yukarı yaşa sahip kesiminin yüksek oranı düşünüldüğünde, pek olumlu olmayan demografik yapısıdır.⁴ Öteki ise, özellikle kadınların daha az çalışma ve daha çok boş zamana yönelik yoğun tercihidir, ya da en azından bu tercihin bir etkisinden söz edilebilir. Elbette bu önemli tercihin ne kadarının gönüllü olarak seçildiği ve ne kadarının iş imkânlarının, alternatif çocuk bakım tesislerinin bulunmaması ya da diğer engeller nedeniyle ortaya çıktığı tartışılabilir. Ancak, örneğin Kıta Avrupası'nda, Amerika Birleşik Devletleri ve Britanya'yla karşılaştırıldığında, çok daha fazla sayıda kamu finansmanlı çocuk bakıcısı bulunduğu göz önünde bulundurulursa, daha az işgücü arzının en azından bir kısmı bilinçli bir seçimi yansıtabilir. Hal böyleyken, ölçülen hayat standartları olumsuz etkilense de, bunun temelinde yatan refahın etkilenmesi beklenmemelidir.

4) 2000 yılında, Euro bölgesi nüfusunun % 16.5'i 65 yaşında ya da daha yaşlıydı, bu oran ABD'de % 12.5, Birleşik Krallık'ta % 15.5'di.

Çalışma saatlerine dönecek olursak, Avrupa'nın gerçekleştirdiği düşük düzeylerin aynı zamanda düzenleme ve özgür tercihin bir karışımını yansıtmaları gerekir. Çalışma haftası birçok Avrupa ülkesinde önemli ölçüde kısadır, çünkü hükümetler bunu sınırlamaya çalışmış olabilirler. Önceki Fransız hükümetinin ihtiyatsız biçimde uyguladığı 35 saatlik çalışma haftası bu tür bir müdahalenin en canlı örneğidir; kuşku yok ki, bu hepsi olmasa da bazı işçiler tarafından olumlu karşılanmıştır. Benzer bir önerinin İtalyan hükümeti tarafından 1990'ların sonlarında getirilmiş olması ilginçtir, ancak sadece politikacıların ve işverenlerin değil, ülkedeki sendikaların da tam desteğiyle hemen rafa kaldırılmıştır. İstihdam koşullarıyla ilgili yapılan birçok görüşmenin göstermiş olduğu gibi, Avrupalı işçilerin, Amerikalı ve Britanyalı meslektaşlarıyla karşılaştırıldığında, daha az çalışma saati ve daha uzun tatil yapma konusunda daha güçlü bir tercih sergiledikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, bu örnekte de daha kısa çalışma saatinin getirdiği daha düşük hayat standartları, halkın refah düzeyi üzerinde -en azından kısmen- olumsuz bir etkiye karşılık gelmeyen bir etki üretebilir.

Hem işgücüne düşük katılım hem de daha az sayıda çalışma saati açısından, Avrupa'nın düşük çalışma performansını, boş zamanın daha yoğun olarak tercih edilmesine yönelik gönüllü bir seçim ile hükümet ya da kuruluşlar açısından daha büyük bir denetim ve çalışmamaya yönelik zorunlu seçim arasında ayırmaya çalışmak son derece güçtür. Kıta Avrupası'nda sendika görüşmelerinde genellikle çalışma saatlerine verilen önem, farklı bir iş/boş zaman tercihinin ayrıcalık sağlayan bir direnmeyi öngörmektedir. Bu makalenin yazarı, tamamen nedensiz olarak Amerika ve Avrupa çalışma modelleri ve demografik yapılarındaki farklar arasındaki değişkenliğin yarısını bu seçime bağlamaktadır. Bunun sonucu da, düzenlenmiş bir refah düzeyiyle ilgili olarak yapılan karşılaştırmaların, iki bölgedeki hayat standartları arasındaki farkın % 30 değil, % 15 civarında olduğunu göstermesidir.

Amerika'daki Hayat Maliyetleri

Aradaki bu uçurum, Amerikalı iktisatçı Robert Gordon tarafından son dönemlerde önerildiği gibi gerçekçi bir biçimde kapatılabilir.⁵ ABD

5) "Three Centuries of Economic Growth: Europe Chasing the American Frontier"; <http://faculty-web.at.northwestern.edu> internet adresinden ulaşılabilir.

ve Avrupa'nın harcama örneklerine bakan Gordon, mantıklı bir biçimde Amerikalıların gerçekte harcamaların çoğunu, Avrupalıların aynı düzeyde ihtiyaç duymadığı şeylere ayırmak zorunda kaldıklarını ileri sürüp, özellikle iklim, ulaşım ve güvenlik konularına dikkat çeker. Kuzey Amerika'nın daha sert olan hava koşulları, Avrupa'nın konfor düzeyine ulaşmak için ısıtma ve soğutma konusunda daha fazla harcama yapmak gerektiği anlamına gelir. Bu, Gayrisafi Milli Hasıla'yı artırır, ancak refahın Avrupa'nın düzeyine gelmesini sağlamaz. Benzer biçimde, toplu taşımacılığın olmaması Amerikalıları işlerine gidip gelirken araba yolculukları nedeniyle Avrupalılardan çok daha fazla harcama yapmaya zorlar. Son olarak, ABD'deki yüksek suç oranı, kamunun ve özel sektörün güvenlik önlemlerine daha çok harcama yapmasına yol açmaktadır. Elinizdeki makalenin yazarı, bu listeye kısmen farklı bir yönetim sisteminin getirdiği uzun vadeli ilişkiler nedeniyle Avrupa'da yaygın olan yüksek düzeydeki güvenlik duygusuyla karşılaştırıldığında, Amerikan toplumunda yüksek oranda gözlemlenen dava açma isteğini de eklemektedir. Bu eğilim de Amerikan Gayrisafi Milli Hasıla'sını artıran yasal hizmetler için yapılan harcamalara önemli bir katman ekler, ancak kuşkusuz, bu katman herhangi bir değer eklediği gibi, aynı zamanda bu değerden çalmaktadır.

Bu liste tabii ki uzatılabilir ve karşı yönde de örnekler olabilir. Bu çeşitli etkenlerin niceliğe yansıtılması da neredeyse imkânsızdır. Gordon, Avrupa'nın Gayrisafi Milli Hasıla'sıyla karşılaştırıldığında Amerika'nın % 7-8 oranında bir düzenleme yapılması gerektiği konusunda kaba bir tahminde bulunur. Tablo 2'de bu bilanço sunulmuştur. Böylelikle, elde edilen son rakam, Amerika Birleşik Devletleri ile Kıta Avrupası arasındaki hayat standartları farkının, Amerika'da boş zaman ve 'gereksiz' harcama yönündeki büyük tercih için pay bırakıldıktan sonra, resmi rakamlar tarafından sunulan % 30'luk uçurumla karşılaştırıldığında % 10'dan az olduğu, hatta sıfıra yakın olduğunu ileri sürer. Bu yüksek ortalama hayat standardının yüksek işsizlik oranıyla sekteye uğradığı doğrudur, ancak öyleyse, ABD'de benzer düzeyde yüksek bir hayat standardı şaşırtıcı derecede bir gelir eşitsizliğini de gizlemektedir.⁶ Ralf Dahren-

6) Dünya Bankası'nın "World Development Report, 2002" başlıklı dokümanından bir örnek alabiliriz: 1997'de Amerika'nın en üst gelir düzeyine sahip % 10'unun geliri, en alttaki % 10'un gelirinden 17 kat fazladır. Euro-bölgesinde ise 1990'larda bu oran sadece % 7.5 idi (Japonya'da % 4.5, ancak Britanya'da % 10.5'tu).

dorf mantıklı bir biçimde şunu ileri sürer: “Ben kendi adıma, belki de Amerika’da yoksul olmaksızın Avrupa’da işsiz olmayı tercih ederdim.”⁷

Kıta Avrupası’nda Depresyon

Bir önceki bölümde, nedensiz de olsa -ancak mantıklı olmadığı anlamına gelmeden- düzenlemeler yapıldığı takdirde, Euro-bölgesi vatandaşlarının gerçekten de Amerikalılar kadar zengin olduğunun görüleceği tartışılmıştır. Ancak Euro-bölgesi ekonomik verilerinin, ABD ve Britanya’nın verileriyle karşılaştırıldığında, son yıllarda tatmin edici düzeyde olmadığı da bir gerçektir. Bu açıdan özellikle üç öge vurgulanmıştır: çok daha yüksek bir işsizlik oranı ile hem üretim hem de üretkenlikteki oldukça düşük büyüme oranları. Tablo 3, bu durumu ve Euro-bölgesi (ve Japonya) ile İngiliz-Amerikan ekonomilerinin performansları arasındaki, özellikle 1990’larda ve bu yüzyılın ilk yıllarında artan farkı göstermektedir.

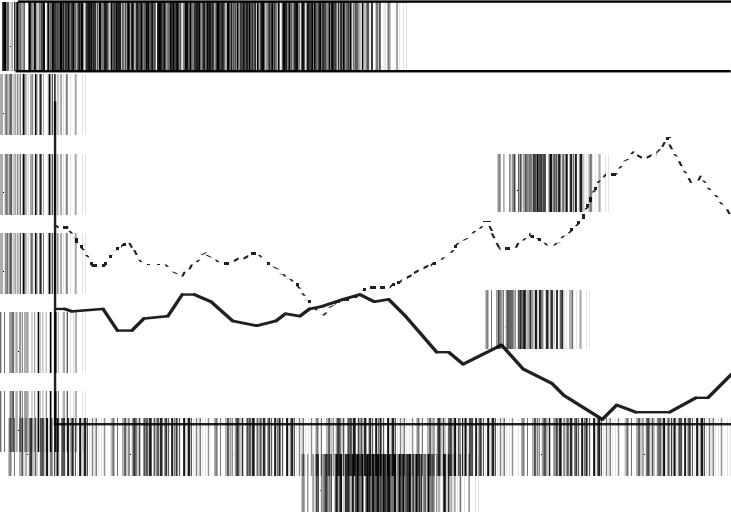
Tablo 3: Avrupa’nın Kötüye Giden Ekonomik Performansı, 1973–2003

		<i>Euro bölgesi</i>	<i>ABD</i>	<i>Birleşik Krallık</i>	<i>Japonya</i>
<i>GSMH büyümesi</i>	1973-1990	2.3	3.0	2.1	3.8
	1990-2003	2.1	3.2	2.6	1.1
	1999-2003 ^a	1.6	2.2	2.2	1.0
<i>Kişi başına GSMH büyümesi</i>	1973-1990	2.0	1.8	2.0	3.0
	1990-2003	1.7	1.6	2.2	0.9
	1990-2003 ^a	1.4	1.6	1.8	0.6
<i>İşletme sektörünün saatlik üretkenlik büyümesi</i>	1973-1990	2.9	1.2	2.6	3.0
	1990-2003	2.0	1.8	1.7	1.7
	1990-2003 ^a	1.6	2.2	1.7	1.1
<i>İşsizlik oranı (işgücünün yüzdesi olarak)</i>	1974-1990	6.8	7.0	7.5	2.3
	1991-2003	9.4	5.6	7.2	3.8
	2000-2003	8.3	5.1	5.1	5.1

a) Ortalama yıllık yüzde değişimleri.

Kaynak: OECD Veri Bankası, Avrupa Komisyonu ve 2002-2003 tahminleri için Oxford Ekonomi Tahmin Raporu. Bütün büyüme oranları eğilim gösteren büyüme oranlarıdır.

7) Ralf Dahrendorf, “Comments on Paper by Paul R. Krugman”, ed. Robert Lawrence ve Charles Schultze, *Barriers to European Growth* içinde, Washington, DC 1987, s. 78.



Bu tür sapma gösteren eğilimlerin muhtemel bir nedeni kolayca çürütülebilir. Euro-bölgesi yakın geçmişe kadar, azalan uluslararası rekabetten olumsuz etkilenmemiştir. Tam tersine, 1990'ların ikinci yarısında dolar ve pound değer kazanırken, aşağıda Şekil 1'de gösterildiği gibi, Euro (ya da Euro'dan önce kullanılan para birimleri) düşmüştür. Bu tablo artık hızla değişiyor; ancak en azından yakın geçmişte Avrupa'nın olumlu olmayan verilerinin sebebi başka etkenler olmalıdır. İktisatçılar tarafından bu konuda genelde iki önemli neden ileri sürülmüştür. Bunlardan birincisi, ortodoks ya da neo-klasik kanattan gelir; Avrupa'nın kurumlarının iddia edilen sertliklerini -sınırlayıcı denetimlerinden oluşan ağını, aşırı cömert ve açık uçlu refah avantajlarını, muhafazakâr sendikalarını- suçlar ve bunları, Britanya ve Kuzey Amerika'nın çevik, atak, denetimlerden uzak ekonomileriyle karşılaştırır.

İktisatçının ideolojik yelpazesinin karşı tarafında yer alan Keynesçi yapıdaki gözlemciler, kısıtlayıcı makro-ekonomik politikaları başlıca suçlu olarak görürler. Avrupa Para Birliği'ne katılmak amacıyla Maastricht Antlaşması'nın koşullarını yerine getirmek için gözetilmesi gereken sıkı ölçütlerin getirdiği mali deflasyon, Euro-bölgesinin 1990'ların büyük bölümünde yavaş bir büyüme sağlamasına yol açmıştır. Avrupa Para Birliği'nin dolaşıma girmesinden sonra Avrupa Merkez Bankası'nın izlediği aşırı tedbirli para politikası ve AB'nin İstikrar Paketi'yle mali politika üzerinde uygulanan aşırı kısıtlamalar, o tarihten itibaren bölgede

düşük büyüme oranlarının gelişmesini sağlamıştır. İlginçtir, bu iki açıklamanın ikisinde birden bir gerçeklik payı bulunmaktadır, ancak ikisi de tam olarak tatmin edici değildir.

Avrupa Aşırı Denetimli mi?

Avrupa'nın olumsuz işgücü piyasasının sunduğu veriler için, suçun büyük bölümünü, üretimin ve böylelikle istihdamın büyümesini engelleyen kısıtlayıcı politikalarda bulmak zor görünüyor. Kuşkusuz, daha genişlemeci bir duruşun olumlu bir etkisi olurdu, ancak Euro-bölgesinde, bazen devresel zirveden başka bir devresel zirveye -başka bir deyişle, büyüme hızıyla- işsizliğin arttığı bir gerçektir. İşsizlik 1972-1973'te işgücünün % 2.5'i oranındaydı, 1979-1980'de % 5.5, 1989-1990'da % 8 ve 1999-2000'de % 9'una yükseldi (bunu işsizlik oranının ters yönde ilerlediği ABD'yle karşılaştırın: 1970'lerin sonlarında % 6.5'den 1980'lerin sonunda % 5.5'e, son gelişme döneminde ise sadece % 4'e düşmüştür). Gerçekten de Avrupa'nın işsizlik deneyimlerinin geniş ölçüde çeşitliliği bu genel noktayı desteklemektedir. Büyüme, kıtanın büyük bir kısmında zayıftı, ancak Avusturya, Norveç ya da İsviçre gibi ülkeler, Amerika Birleşik Devletleri'nden daha iyi bir işsizlik oranıyla övünebilirler. Yunanistan ve İspanya gibi ülkelerdeyse işsizlik oranları iki haneli sayılardan oluşmaktadır.

Kurumlar arasındaki farklar muhtemel nedenlerden biriymiş gibi görünüyor ve bunlar arasında aşırı denetimci kısıtlamaların bir rol oynadığı söylenebilir. Özellikle işgücü piyasasındaki korumacılık Fransa, Almanya, İtalya ya da İspanya'da, ABD ya da Birleşik Krallık'ta olduğundan daha çok dile getirilmektedir ve bu korumacılığın kimi özelliklerinin istihdamın gelişmesini engellemesi mümkündür.⁸ Bu alandaki karşılaştırmalı araştırmalar -ki bunların hepsi ideoloji içermez- işsizliği artıran etkilere, tek başına cömert işsizlik avantaj sistemlerinden çok, 'iş-

8) Örneğin, tüm bu ülkelerde işçilerin işten çıkartılması, genelde anlaşılır nedenlerden ötürü bu tür korumacı yasalardan muaf tutulan küçük şirketler dışında, çok zordur; küçük şirketler durgunluk dönemlerinde büyük şirketlerin yaptığı gibi, işletmenin diğer bölümlerinden işgücünü yeniden istihdam edemezler, en azından kuramsal olarak, aşırı ücret faturalarını ödemek için finans kuruluşlarından kolaylıkla kredi alamazlar. Ancak, küçük şirket tanımı değişkenlik gösterir; küçük şirket, İspanya'da makul ölçüdeki '25 işçiden daha az', İtalya'da kısıtlayıcı bir şekilde '15 işçiden az' ve Fransa'da '11 işçiden az', Almanya'da ise çok uç bir biçimde '6 işçiden daha az' işçi çalıştıran işyeri olarak tanımlanır.

sizlere iş bulma konusunda çok az baskı uygulanması ya da hiç baskı uygulanmamasıyla birlikte düşünüldüğünde, belirsiz bir tarihe kadar sürmesine imkân tanınan işsizlik avantajlarına işaret etmiştir.⁹ Aynı araştırma, işgücü üzerinden alınan yüksek vergilerin de olumsuz rol oynadığını göstermiştir. Öte yandan, iktisattaki geleneksel kaniya karşıt olarak, sendikaların yüksek işsizlik oranına katkıda bulunması gerekmez. Birçok sonuç, ücret pazarlıklarının nasıl yürütüldüğüne bağlıdır. Örneğin, ekonominin bütünündeki koordinasyonlu pazarlıklar da çok olumlu sonuçlar verebilir.¹⁰

Gerçekten de, son on yılda en başarılı Euro-bölgesi ekonomilerinden ikisi olan İrlanda ve Hollanda -ki bunlar, özellikle Hollanda, dizginsiz liberalizm modelleri değildir- gerçekleştirdikleri olağanüstü sonuçların çoğunu, yani işsizliğin başlangıçtaki çok yüksek düzeylerden aşağıya çekilmesini bu etkene, koordinasyonlu ücret müzakerelerine borçludur. Her iki ülke bu en uç kurumsal günahı işleyerek, çeşitli toplumsal ortakların üzerinde uzlaştığı gelir politikaları ile hızlı bir üretim artışı, güçlü bir kârlılık ve rekabetçi bir performans, ayrıca istihdam düzeyleri ve reel ücretlerde hızlı artışlar gerçekleştirmiştir.¹¹ Bunun tersine, hiçbir günah işlemeyen, neredeyse dini bir tutkuyla işgücü piyasasındaki denetimlerin kaldırılmasında bütün ortodoks koşulları yerine getiren bir ülke olan Yeni Zelanda, en iyimser bakış açısıyla, vasat diye nitelendirilebilecek bir makro-ekonomi ve istihdam performansı gerçekleştirmiştir.¹²

Tüm bu tartışmalar Avrupa'daki işsizlik performansının bu denli çeşitlilik göstermesinin nedenlerini tam olarak açıklamak için tek bir etkenin geçerli olmadığını ortaya koyar. Bazı örneklerde, ortodoks kuramın ileri sürdüğü gibi, kurumsal katılıklar ve işgücü piyasası kısıtlamaları etken olabilir. Ancak öteki durumlarda, benzer katılıklar daha iyi işgücü piyasa sonuçlarıyla birlikte gözlemlenmiştir. Bu, dolaylı olarak, işgücü piyasası denetimlerinin en standart önlemleri ile performans

9) Stephen Nickell, "Unemployment and Labour Market Rigidities: Europe versus North America", *Journal of Economic Perspectives*, cilt. II, no. 3 (Yaz 1997), s. 72.

10) Lars Calmfors ve John Driffill, "Bargaining Structure, Corporatism and Macroeconomic Performance", *Economic Policy*, Nisan 1988.

11) Hollanda'da işsizlik oranı, son yıllarda OECD bölgesinde en düşük düzeyi sergiler, yanı zamanlı istihdamı teşvik ederek başarılı bir süreçle düşürülmüştür. Bugün bu ülkenin işgücünün üçte biri kadarını karşılamaktadır.

12) Andrew Glyn, "Labour Market Success and Labour Market Reform: Lessons from Ireland and New Zealand", ed. David Howell, *Unemployment and the Welfare State: International Perspectives on the Limits of Labour Market Deregulation* içinde, New York.

arasında güçlü istatistik bağlantıların bulunmamasıyla onaylanır.¹³ Bu bağlantılar genelde zayıftır ya da hiç yoktur; OECD gibi uluslararası örgütlerin yıllardır önerdiği, denetimlerin kaldırılması fikri lehine güçlü politika önerileri getirmez.

Makro-ekonomik Kısıtlamalar

Aşırı kısıtlayıcı makro-ekonomik politikaların Euro-bölgesinde büyüme oranını durdurduğu görüşü daha çekici görünmektedir. Yakın geçmişte, Avrupa Merkez Bankası'nın sürdürmekte olduğu, açıkça modası geçmiş, enflasyon kaygısı (Almanya ya da Portekiz gibi ülkelerdeki mali politikanın devrevi sonuçları bir yana), Amerika ve Britanya merkez bankalarının çok daha esnek eylemleri ve bu ülkelerin maliye yetkilileri tarafından izlenen genişlemeci vergi ve harcama politikalarıyla belirgin bir zıtlık içindedir. Ancak burada bile resim çok net değildir. Daha önce tartışıldığı gibi, Avrupa'nın geride kalması sadece son birkaç yıldır gözlemlenmiyor. 1990'lar boyunca, hem ABD hem de Britanya hızla büyürken, makro-ekonomik politikalar belki de o kadar farklı değildi.

Ekonomik politikadaki tercihlerin sonuçlarını ölçmek kolay değildir. Aşağıdaki Tablo 4, üç genel ölçeği gösterir. Üst bölüm, hükümet vergileri ve harcamalar üzerindeki devrevi dalgalanmaların etkilerinden çıkartılan bir gösterge olan yapısal bütçe dengesindeki değişikliklerle ilgili OECD tahminlerini gösterir. Daha sonra görüleceği üzere, mali konsolidasyon 1990'lar boyunca sadece Maastricht'le sınırlı Euro-bölgesi ülkelerinde değil, Britanya'da ve özellikle Clinton'ın Amerika'sında da sürdürülmüştür. Bu açıdan sadece Japonya istisna oluşturmuştur ve sadece birkaç kişi bu ülkenin genişlemeci mali politikalarının yankı uyandıran bir başarı olduğunu savunur. Para politikalarına dönecek olursak, aynı tablo, yetkililerin doğrudan denetiminde bir araç olan nominal kısa vadeli faiz oranlarının hareketlerini göstermektedir. Buradaki veriler Euro-bölgesi ve Britanya'nın, ABD'yle karşılaştırıldığında daha tutarlı biçimde bu alanda daha kısıtlayıcı davrandığını ortaya koyar. Ancak ekonomi fa-

13) Devlet denetiminin işsizlik yarattığını iddia eden literatürün yeni ve çok kapsamlı bir değerlendirmesi, "işgücü piyasasında devlet denetiminin kaldırılmasının getirdiği güven ile denetim kuruluşlarının suçlu olduğuna yönelik kanıtlar arasında büyük bir uçurum" bulunduğu sonucunu çıkarmıştır; bkz. Dean Baker, Andrew Glyn, David Howell ve John Schmitt, "Labour Market Institutions and Unemployment: A Critical Assessment of the Cross-Country Evidence", ed. Howell, *Unemployment and the Welfare State* içinde.

aliyetleri için önemli olan reel faiz oranlarının (enflasyon çıkartıldığında) hareketleridir. Bu değişken için sunulan eksik tahminler, bu örnekte de ele alınan farklı bölgelerdeki para politikası tercihleri arasındaki farklılıkların 1990'lı yıllar boyunca göreceli olarak küçük olduğunu yansıtmaktadır.¹⁴ % 4-4.5 oranında olan reel faiz oranları her yerde yüksekti, ancak Japonya yine kısmi bir istisna oluşturmaktadır.

Tablo 4: Para Politikası ve Mali Politika Tercihleri, 1979-2003

		<i>Eurozone</i>	<i>US</i>	<i>UK</i>	<i>Japan</i>
<i>Devrevi olarak</i>	1979-1989	0.3	-2.2	2.3	5.3
<i>ayarlanmış bütçe</i>	1989-1999	3.4	3.9	2.5	-8.2
<i>dengeindeki</i>	1999-2003	-0.2	-2.7	-2.2	-0.2
<i>değişiklikler</i>					
<i>Kısa vadeli</i>	1980-1989	11.2	8.8	12.0	6.4
<i>nominal</i>	1990-1999	7.2	4.9	8.0	2.9
<i>faiz oranı</i>	2000-2003	3.6	3.1	4.7	0.2
	1980-1989	2.9	1.2	2.6	3.0
<i>Uzun vadeli reel</i>	1990-1999	2.0	1.8	1.7	1.7
<i>faiz oranı^a</i>	2000-2003	1.6	2.2	1.7	1.1

a) OEDC estimates, in per cent of GDP, negative figure indicates expansionary effect.

b) Deflated by GDP deflator.

Source: OEDC Data Bank and Oxford Economic Forecasting for 2002-03 interest rate estimates and forecasts.

Ancak, içinde bulunduğumuz onyıllın ilk yıllarına bakıldığında, farklılıkların daha belirgin olduğu doğrudur. Para politikaları ve mali politikalar Britanya'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde açıkça yayılmacı hale gelmiştir; Euro-bölgesinde ise, çok daha durgun olan ekonomik tabloya karşın, özellikle mali cephede aynı sonuç gerçekleşmemiştir. Oxford Ekonomi Tahmin Raporu'nun makro-ekonomik modeli üzerinde yapılan simülasyonlar, eğer Kıta Avrupası Amerika'nın para politikasını ve İstikrar Paketi'ni özgürce uygulamış olsaydı, 2001-2003

14) Faiz oranları gerçek enflasyonla düşmüştür. Ancak ideal olarak ve veriler elimizde bulunsaydı (ki elimizde bulunmuyor), gerçekleşen enflasyonu değil, tahmin edilen enflasyonu kullanmamız gerekirdi.

arasında sergilediği büyümenin olduğundan iki katı daha fazla olacağını ortaya çıkartmıştır.¹⁵ Gözlemlenen yıllık % 1 yerine, büyüme % 2'de olurdu; vergi matrahlarının daha hızlı genişlemesi nedeniyle, bütçe açıkları küçük bir oranda genişleme gösterirdi. Daha hızlı büyüme, işsizliği bu yıl beklenen yaklaşık %9 düzeyi yerine, işgücünün yaklaşık % 7.5'una düşürmüştü olurdu. İşte, bunlar gerçekten önemli farklardır.

Avrupa'nın Azalan Üretkenliği

Kıta'nın yavaş büyümesinin en kaygı uyandırıcı özelliği, aşağıda Şekil 2'de gösterilen üretkenlik artışındaki yavaşlama olmuştur. Bu alanda ortodoks yaklaşımın doğrulanması beklenebilir. Denetimci rejimlerde değişkenler kuşkusuz verimlilik konusundaki farkların altındaki önemli etkenlerden biridir. Ancak, yukarıda gösterildiği gibi, üretkenlik düzeyleri, kurumsal oluşumlar tamamen farklı olsa da, Atlas Okyanusu'nun iki yakasında büyük benzerlikler gösterir. Bu düzenlemeler üretkenlik artış oranlarındaki farkları açıklamada daha küçük rol oynuyor görünmektedir. Ne de olsa bütün Avrupa'da son on-on beş yılda devlet denetimi yanlısı bir haçlı hareketi ortaya çıkmıştır. Serbest ticaret, diğer programlar bir yana, 1992 programıyla da teşvik edilmiş; sermaye hareketleri üzerindeki denetimler tamamen, Avrupa Para Birimi sermaye piyasası üzerindeki kısıtlamalar kısmen kaldırılmıştır. Ayrıca, ülkelere bağlı olarak, işsizlik ve diğer refah avantajları ortadan kaldırılmış, sendikaların güçleri azalmış, özel emeklilik koşulları getirilmiş veya güçlendirilmiş, işgücü üzerindeki vergiler azaltılmış, işyeri açılışında esnek bürokratik işlemler getirilmiş, işletme oluşturulması ya da geleneksel olmayan istihdam biçimleri (örneğin, yarı zamanlı ya da geçici) üzerindeki bürokratik engeller yumuşatılmıştır. Bir başka deyişle, Kıta Avrupası gerçekte Anglo-Amerikan modeline bayağı yaklaşmıştır ve Almanya ya da Portekiz gibi ülkelerde, ortodoks görüş doğru ise, bunun daha yavaş büyümeye değil, daha hızlı büyümeye yol açması gerekmektedir.

Neredeyse paradoksal bir biçimde, Avrupa'nın üretkenliğindeki büyümedeki yavaşlama kısmen, birçok liberal iktisatçının Euro-skleroz-

15) Mali politika için, üç önde gelen ülkenin İstikrar Pakti'ndan sapma göstermek istemedikleri, bunun yerine, devrevi olarak düzenlenmiş bütçe dengeleri biçiminde yeniden oluşturulmasını tercih edip bunları azaltmayı da amaçlamadıkları -farklı ekonomik durum düşünüldüğünde-, fakat 2002-2003 döneminde Gayrisafi Milli Hasıla'nın % 2.9'u kadar artırmayı hedefledikleri varsayılmıştır.

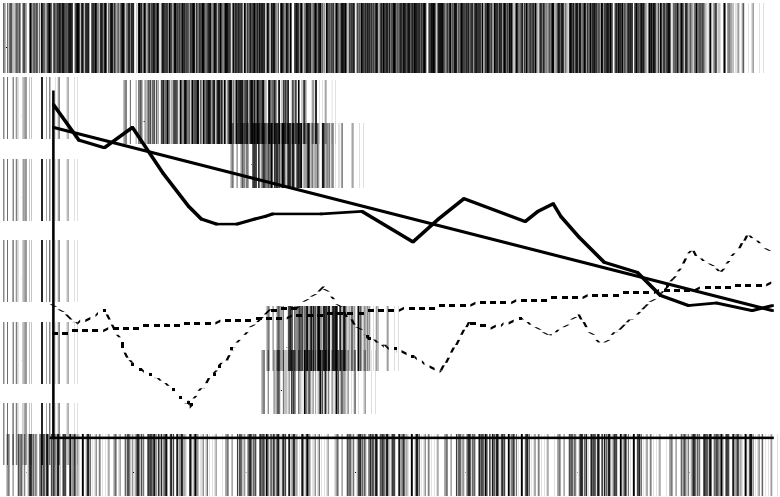
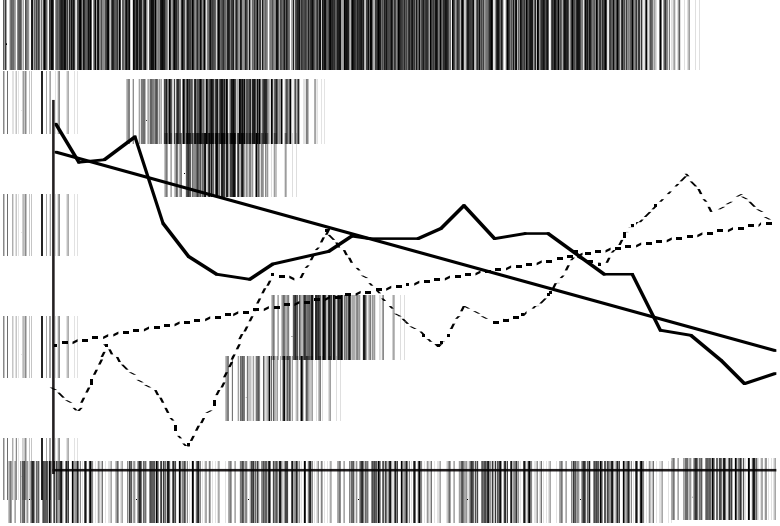
dan en kesin çıkış yöntemi olarak önerdiği kesin denetimlerin kaldırılması nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bazı işgücü piyasası denetimleri gevşetilerek uygulanan bu süreç, Fransa, İspanya ve Hollanda gibi çeşitli Avrupa ülkelerinde açık bir biçimde istihdamı teşvik etmiştir. Bu da, genelde üretkenliğin oldukça yavaş arttığı ya da ölçülmesinin zor olduğu hizmet sektörlerinde istihdamı artırarak, işçi başına üretimdeki büyümeyi azaltmıştır. Böylece, istihdam kazançları üretkenlik 'kayıpları' karşısında dengelenmiştir. Bu etkilerden ilki ne kadar olumlu karşılanırsa karşılanırsın, ABD ekonomisinin deneyimine taban tabana zıttır, bu da hem çeşitli iş alanları yaratılmasını hem de üretkenlik artış oranının geliştirilmesini sağlamıştır.

Bu noktada, genel üretimin daha hızlı büyüme oranı yardımcı olabildi. Reformlar, yukarıda belirtilen simülasyonda yer alan daha genişlemeci politikalarla birlikte yapılmış olsaydı, son birkaç yılda Avrupa'nın Gayrisafi Milli Hasıla ve istihdam performansının İngiltere-Amerika'yla eşit olması ihtimali gündeme gelebilirdi. Ancak reform yapma çabası, hem para cephesinde hem de mali cephelelerde, finansal ortodoksinin, enflasyonist olmayan istikrarlı büyümenin nirvanasını sağlayacağı konusundaki saplantıyla birlikte ele alınmıştır. Ama yarı-durgunluk, işsizliğin artması, kârların azalması ve deflasyon tehdidi getirmiştir, aynı zamanda Wall Street'tekinden görece daha büyük canlanma ve çöküntüler sergileyebilen bir menkul değerler piyasası doğurmuştur. Birçok açıdan Kıta Avrupası, hem Amerika hem de Japonya'daki uygulamaların tam tersine, makro-ekonomik politikalar konusundaki sorumluluklarından çekilmiştir. Dışarıdan bakıldığında, Euro-bölgesi neredeyse, IMF'nin o ünlü katı istikrar programlarından birini uyguladığı, gelişmekte olan bir ülke gibi görünmektedir: düşük enflasyon, mali doğruluk, kısıtlamaların kaldırılması ve özelleştirme ve bunların hepsinin bir grup seçilmemiş görevli tarafından gerçekleştirilmesi (Duisenberg, Solbes, Monti ve Bolkestein).¹⁶

Küresel Rekabet ve 'Yeni' Ekonomi

Ancak, ne kadar zarar vermiş olursa olsun, yakın geçmişteki aşırı kısıtlayıcı politikalar, üretkenlik artışında orta vadeli bir azalmayı tam

16) Bu benzetme, yazara Jean-Paul Fitoussi tarafından önerilmiştir.



olarak açıklayamaz. Üretim -büyüme daha hızlı olsaydı- 1950'lerde ve 1960'larda çok sık tartışılıp, 'Verdoorn Yasası' diye bilinen bir bağlantı nedeniyle, üretkenlik artışı üzerinde olumlu bir etki oluşturulabilirdi. Ancak bu bağlantı her şeyden önce imalat sektörüne uygulandığı için, endüstrinin ağırlığının hızla azaldığı günümüz ekonomisinde sahip olduğu gücün çoğunu kaybetmiş olması mümkündür. Ancak daha önemlisi, 1990'lı yıllarda genelde, Amerika Birleşik Devletleri ile Euro-bölgesi arasında siyasal yaklaşım açısından pek de fark bulunmadığı, üretkenlik performansının farklı olduğu vurgulanmıştır. Aşırı kısıtlayıcı politikalar dışındaki etkenler, ya da süregelen bir devlet denetimini kaldırma süreci, bu alanda Avrupa'nın kötüye giden performansının altında yatan neden olmalıdır.

Muhtemel etkenlerden biri de küreselleşme sürecine bağlanabilir. Doğu Asya ve özellikle Çin ürünlerinin ihracatının artması, hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeler için büyük ölçüde yararlı olmuştur, ancak OECD bölgesinde her yerde hizmet sektörünün büyümesi artmıştır. İmalatçı üretimdeki bu düşüş üretkenlikteki en hızlı büyümeye sahip sektörün ekonomideki payını azaltmıştır. Bu sektörün geçmişte (ve günümüzde) Kıta Avrupası'nda ve Japonya'da Amerika Birleşik Devletleri'nden daha büyük olması nedeniyle, etkinin Euro-bölgesi ekonomilerinde daha şiddetli hissedilmesi gerekirdi. Çin'in ithalat ürünlerinin bu ekonomilere girmesi, ABD'ye ve Britanya'ya girmesinden daha hızlı olmuştur.

Amerika ve Avrupa'nın performansları arasında bir fark görülmesine etken olabilecek ikinci bir güç, paradoksal olsa da 'yeni ekonomi' devrimi olabilir. Sürdürülemez hisse senetleri piyasası düşünüyorsa besleyen yalanın altında bir parça gerçeklik payı bulunmaktadır. Yeni bilgi ve iletişim teknolojileri üretkenlik performansını geliştirme gücüne sahiptir ve en azından belirli sektörlerde bu tablo gerçekleşmiştir. Ancak büyük ölçüde kurumsal nedenlerden ötürü, bu tür başarıların ABD'de, Avrupa ya da Japonya'dakinden çok daha belirgin olduğu görülür. Bunun bir nedeni, hiç kuşkusuz Amerika'da şirket kurmanın çok daha kolay olmasında yatar, oysa bu konuda Kıta Avrupası ekonomilerini boğan sayısız bürokratik kısıtlama vardır.¹⁷ Bir başka neden ise finans sistemleri

17) OECD'ye göre, büyük ölçüde Kıta'nın boğucu bürokrasisi nedeniyle, Euro-bölgesinde sınırlı bir şirket kurma işlemi ortalama 3 aydan fazla bir süre alır, oysa bu süre ABD ve Britanya'da sadece bir haftadır.

arasındaki farktır. Birçok hisse sahibinin bulunduğu karmaşık şirketlerarası, ya da şirket-banka ilişkileri, hızlı yönetim ve teknoloji değişimlerine ve yüksek belirsizlik düzeylerine tabi finansman kuruluşlarına uygun değilmiş gibi görünmektedir.¹⁸ Avrupa'nın muhafazakâr bankaları çevresinde bulunan finans kuruluşları, geçmişteki gibi, geleneksel sektörlerde çalışan köklü müşterilerine borç vermeyi yeğlemişlerdir. Bunlar genelde bina ve ekipman gibi güvenli maddi teminat sunan büyük girişimlerdir, oysa Silikon Vadisi'nin küçük şirketlerinin ana teminatı insan sermayesidir.¹⁹ Buna karşıt olarak, Kuzey Amerika'da bu tür yeni teknolojilerin gelişimini canlandıran önemli bir etken, finans piyasalarının esnekliği ve -özellikle- girişim sermayesinin bulunmasıdır.

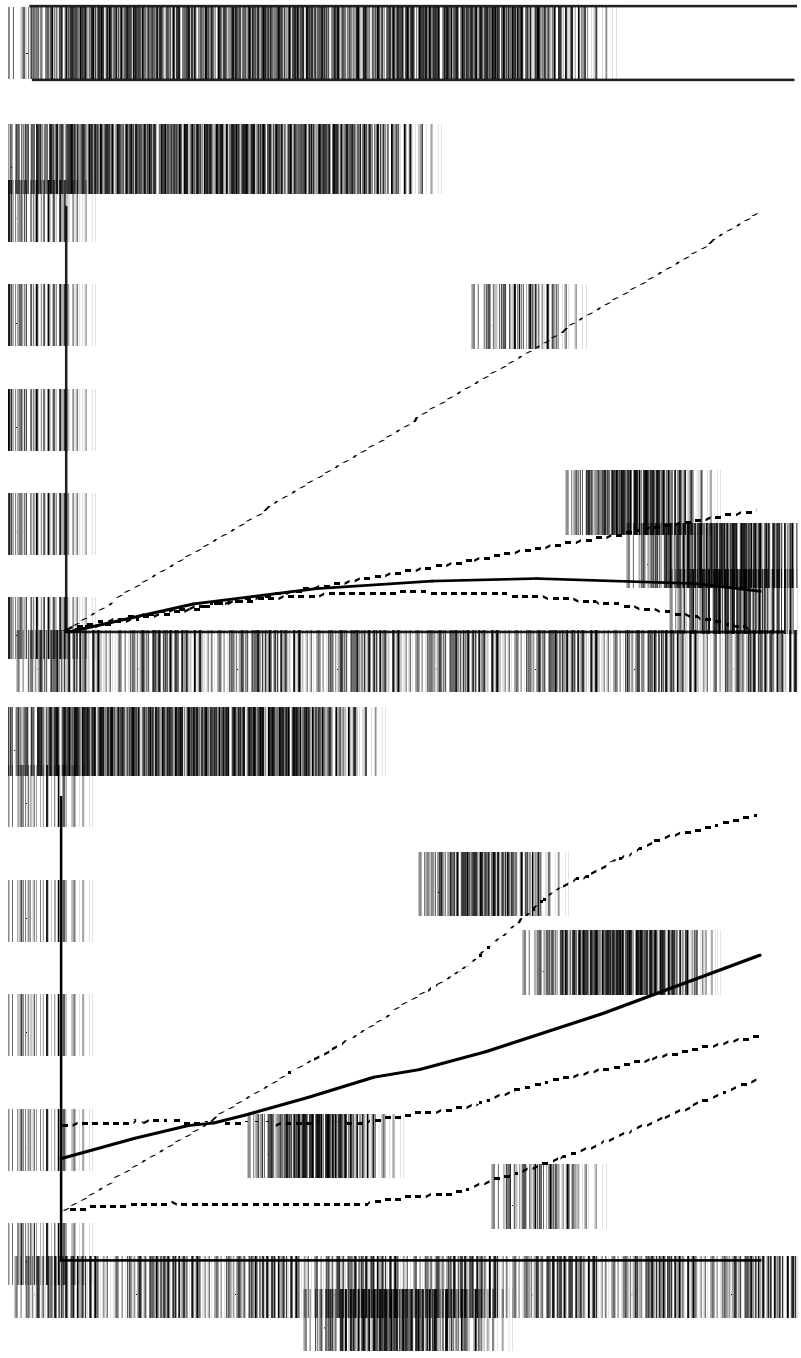
Avrupa Daha Yaşlı ve Yavaş mı?

Üçüncü olarak, demografik eğilimler de rol oynamıştır. Demografi yavaş değişkenlik gösterir, ancak bunun ekonomi üzerindeki etkisi yoğundur. Hem toplam nüfus düzeylerindeki hem de yaşlı nüfusun payındaki eğilimler Şekil 3'te gösterilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin demografik dinamizmi ile Euro-bölgesi ve Japonya'daki demografik durgunluk arasındaki karşıtlık ve ortaya çıkan gerilim, kaygı verici boyuttadır. Britanya'da ise bu değer ortada bir değerdedir, ancak Amerikan modelinden çok Kıta Avrupası'na yakındır. Durgun ya da azalan nüfus, büyümeyi doğrudan azaltır, çünkü bu durumda daha az işgücü kullanılabilir. Yaşlanan bir nüfus da aynı etkiyi doğurur, ayrıca diğer özellikler açısından eşitse de gençlerden daha az tasarruf sahibi olabilirler. Bu da sermaye oluşumunu ve böylelikle verimlilik büyümesini yavaşlatır.

Yaşlılar için emekli aylığı düzenlemelerinin çok cömert olduğu düşünüldüğünde, yaşlanmanın kuşaklar arasında potansiyel gerilimler yaratması mümkündür. Ayrıca gitgide daha sık uygulandığı görülen, bu düzenlemeleri azaltma girişimi, yaşlılar arasında korku ve tasarrufu teşvik eder; böylelikle tüketim artışı yavaşlatır ve erken emekliliği hızlandırarak üretken olmayan bir etki gösterir. Gerçekten de emeklilik

18) Colin Mayer, "The City and Corporate Performance: Condemned or Exonerated?", *Cambridge Journal of Economics*, cilt 21, no. 2, 1997.

19) Avrupa'da belirli bir büyümenin yaşandığı tek yüksek teknoloji alanının (ardından gelen büyük bir çıkışla) büyük ulusal şirketlerin egemen olduğu bir sektör olan telekom olması tesadüf eseri olmasa gerektir.



maaşı alanında reformlar yapılması gereklidir. Ancak özel koşullar (bu Kıta Avrupası'nda şu ana kadar şefkatli bir yaklaşımla, sınırlı tutulmuştur) konusunda ısrarcı davranmak ve kamu avantajlarının cömertliğini engellemek yerine, erken emekliliğin önlenmesine ve yaşlılar arasında dinamik işgücüne katılımı desteklemeye yönelik daha fazla çaba harcanmalıdır.

Son olarak, yazarın görüşüne göre daha da önemli bir nokta vardır; şöyle ki, yaşlanma, ekonomik olmayan yapıya sahip bir bünyede, hem üretim hem de üretkenlik büyüme değeri üzerinde uzun vadeli ve dolaylı, olumsuz bir etki yapmaktadır. Genelde yaşlılar değişime karşıdır ve yeni girişimlerden hoşlanmazlar. Yaşlılar -gençlerle karşılaştırıldığında- kuşkusuz daha az yenilikçidir ve daha az girişimcidirler. Böylelikle, Amerika'nın yeni teknolojilerde gösterdiği ilerlemede, nüfusunun (hem yerli hem de göçmen) görece genç olması da katkıda bulunmuş olabilir. Diğer bir deyişle, Avrupa yavaş yavaş, nüfusunun giderek artan bir bölümü değişimden kaçan ve yeni inisiyatiflere olumsuz bakan tutucu bir kıtaya dönüşüyor olabilir. Bir düzeyde bu tablo hiç de trajik değildir. Avrupa'da refah düzeyleri yüksektir ve yaşlanma birkaç olumlu özellikle (iki belirgin özellik saymak gerekirse, daha düşük suç oranı ve daha az kirlilik) bağdaştırılmaktadır. Ancak Atlas Okyanusu'nun iki yakasındaki hayat standartları arasındaki farkın, şu an küçük de olsa bir başka düzeyde yeniden büyüyeceği kesindir. Bu fark genişledikçe, siyasal uçurum da derinleşecektir. Amerika'nın süper-güç olarak konumu, gelecekte, bugünkü aşırı baskın konumundan çok daha yüksekte seyredecekmiş gibi görünüyor.

Sonuçlar ve Tahminler

Bundan tam on yıl önce, 1980'lerin ve 1990'ların ilk yıllarının ekonomi verileri incelendiğinde, bu makalenin yazarı 'iki önemli sorunun (göreceli olarak yavaş bir büyüme oranı ve -daha önemlisi- bölgedeki birçok ülkede yoğun olan ve artan işsizlik oranının) 1980'li yıllarda Batı Avrupa ekonomisini kuşattığını' savunmuştur. Bu kötü performansın nedeni "olumsuz dışsal şoklar ... aşırı kısıtlayıcı politikalar [ve] uluslararası rekabetin kademeli kaybı" olarak görülmüştü.²⁰ Ne yazık ki, on

20) "Western Europe's Economic Stagnation", *NLR* (1) 201, Eylül-Ekim 1993.

yıl sonra, ne görünüm ne de teşhis ciddi anlamda değişmiştir. Aşırı kısıtlayıcı politikalar özellikle bu yüzyılın ilk yıllarında büyümeyi durdurmuştur. Olumsuz şoklar daha az gözlemlenmiştir, ancak Almanya'nın birleşmesi, beraberinde olumsuz birkaç sonuç getirmiştir; yeni teknoloji balonu ABD'de olduğundan daha büyük maliyetler ve çok daha az avantajla özdeşleştirilmiş görünüyor. Uluslararası rekabet eksikliği bu örnekte çok önemli bir etken değildir -ancak ufukta beklemektedir- ve işsizlik artışı durmuştur; ama büyüme performansı hem mutlak hem de göreceli olarak kötüye gitmiş ve bu eğilim hızlı teknolojik ilerlemenin yaşandığı bir çevrede gerçekleşmiştir, böylelikle daha yavaş değil, daha hızlı bir üretkenlik artışı potansiyeli ortaya çıkmıştır.

O dönemde beklentiler, "Sorun, Maastricht Antlaşması'nda para birliği için konan ve gerçekleştirilmesi tamamiyle imkânsız mali politika hedeflerini yerine getirmeye çalışan birçok Avrupa ekonomisi yüzünden, 1990'lı yıllarda daha kötüye gidebilir" yönündeydi. Bugün beklentiler daha olumlu değildir. Politikaları belirleyenler, son yirmi yıldır, piyasa dostu mikro-ekonomik reformlarla birlikte fiyat istikrarının ve mali sorumluluğun, Avrupa'yı yeniden hızlı büyüme yoluna sokacağını ve tam istihdamı yeniden sağlayacağını ileri süren formülü yineliyorlar. Enflasyon on beş yıldır düşüş gösteriyor ve şu anda o kadar düşük ki bazı ülkelerde deflasyon korkusu var; bütçe açıkları büyük ölçüde denetim altına alınmış durumda ve liberalleşme çabaları gerçekten her yerde sürüyor. Ancak beklenen başarılar gerçekleşmedi. Makro-ekonomik ortodoks görüşte ısrar etmek iş dünyasına güven vermedi. Piyasa dostu mikro-ekonomik reformlar ise bazı bölgelere uygun düşse de (örneğin, bürokratik aşırı devlet denetimi), diğer bölgelerde tüketici güveni üzerinde (refah koşullarının çok hızlı erimesi gibi) olumsuz etki yaratmış olabilir.

Bu son gelişme iki önemli nedenden ötürü özellikle kaygı uyandırmaktadır. İlk olarak, refah devletleri ekonomi şokları karşısında sigorta işlevi görür. Bu şoklar küreselleşme geliştikçe yaygınlık kazanabilir, daha çok ülke uluslararası ticarete açıldıkça refah koşullarının gelişmesi belki de bir tesadüf değildir.²¹ Sadece birkaç iktisatçı, süren küreselleşmeden gelen potansiyel kazançtan kuşku duymaktadır; gerçekten de bu, gelecekte Euro-bölgesinde büyümeyi canlandıracak birkaç alandan biri-

21) Dani Rodrik, *Has Globalisation Gone Too Far?*, Washington, DC 1997.

dir. Ancak bu kazançları elde etmek için, küreselleşme, halk desteğiyle meşruiyet kazanmalıdır. Sosyal güvenlik koşullarının, onlara ihtiyaç artarken azaltılması, bu yüzden hiç de akıllıca bir yol gibi görünmüyor.

İkinci olarak, bu tür indirimlerin, Kıta Avrupası'nda ağırlığı hızla artan yaşlılar arasında daha tedbirli davranışlar oluşmasını sağlaması gerekir. Bu haliyle, bu demografik dönüşüm büyümeyi azaltmak zorundadır. Bugünün refah koşullarının birçoğunun bu demografik eğilimler ışığında aşırı görüldüğü doğrudur ve bazıları gerçekten de aşırıdır.²² Ancak bunları, talebi ve böylelikle büyümeyi azaltarak ayırma konusundaki genel çaba, gelecekteki bütün finansman güçlüklerinin olsa olsa kötüleşmesine yol açabilir. Euro-bölgesi ülkelerinde muhasebe dengelerini sağlamak için oluşturmuş cimri davranışlarda ısrar etmek yerine, bilinçli bir şekilde, daha rahat bir makro-ekonomik politika duruşuyla büyümeyi gerçekleştirmeye çalışmak elbette daha iyi olur. Güven duygusunu azaltan bu tür politikaların, büyümeyi, sonuçta ne yazık ki yaşlanmanın tek başına yapabileceğinin ötesinde azaltması muhtemeldir.

(Türkçesi: Taner Karakoç)

22) Bu, özellikle kamu sektörü emeklilik maaş koşulları için geçerlidir; bu koşullar birkaç Kıta Avrupası ülkesinde özel sektör çalışanlarının durumlarından daha elverişlidir. İdeal bir dünyada özel sektördeki koşulları geliştirmek gerekir; demografik olarak sınırlı bir dünyada ise kamu sektörü koşullarını azaltmaktan başka çözüm yoktur.